

Προσεγγίσεις των αρχαίων Ελλήνων στη διατήρηση της πανίδας και στη δραστηριότητα της θήρας

Χ. Σώκος* και Π. Μπίρτσας

*Διεύθυνση Έρευνας και Τεκμηρίωσης, Κυνηγετική Ομοσπονδία
Μακεδονίας και Θράκης, Εθνικής Αντίστασης 173-175, 55134,
Θεσσαλονίκη. E-mail: sokos@hunters.gr

Περίληψη

Η άγρια πανίδα είχε σπουδαίο ρόλο στη ζωή των αρχαίων Ελλήνων και τους ενδιέφερε η προστασία της, αυτό το εκφράζουν στο χαρακτήρα της θεάς Άρτεμης και των περιορισμών θήρας μέσω θρησκευτικών κανονισμών. Συνάμα θεωρούσαν τη θήρα ως ωφέλιμη και αξιέπαινη δραστηριότητα για τον άνθρωπο καθώς αποτελεί μέσο διαπαιδαγώγησης, δοκιμής ικανοτήτων και σύμβολο ελευθερίας. Ο Ξενοφώντας (430-354 π.Χ.), στο έργο του «Κυνηγετικός», αναδεικνύει τη θήρα σε άριστο μέσο διαπαιδαγώγησης των νέων. Θεωρεί τη θήρα απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία ώριμου και ολοκληρωμένου πολίτη. Είναι ωφέλιμη για το άτομο γιατί σκληραγωγεί το σώμα και οξύνει τις αισθήσεις και το πνεύμα. Οι κυνηγοί κάθε εποχής υιοθετώντας μια ολιστική προσέγγιση η οποία ορίζεται από τις παραπάνω τρεις διαστάσεις της θήρας αναμένεται να αποκομίζουν περισσότερα οφέλη από τη δραστηριότητά τους. Δεχόμενοι τη διαχρονικότητα των παραπάνω αξιών, οι σύγχρονοι διαχειριστές θήρας θα πρέπει να τις λαμβάνουν υπόψη τους, ώστε μέσω αυτών να εξετάζουν την ορθότητα των επιλογών τους.

Λέξεις κλειδιά: διαχείριση άγριας πανίδας, φιλοσοφία, περιβαλλοντική και κυνηγετική εκπαίδευση, ηθική, κυνήγι.

Εισαγωγή

Η υπερεκμετάλλευση της φύσης δεν είναι ένα φαινόμενο μόνο των ημερών μας (Runnells, 1995). Από τη δεύτερη χιλιετία π.Χ. στην Ελλάδα έλαβαν χώρα κρίσεις που χαρακτηρίστηκαν από απώλειες ανθρώπινου πληθυσμού και υποβάθμισης των φυσικών πόρων εξαιτίας της αλόγιστης γεωργίας, της υπερβόσκησης, των πυρκαγιών, της αποψίλωσης των δασών, αλλά και από φυσικά φαινόμενα (κλιματολογικές αλλαγές, σεισμοί κ.α.) (Runnells 1995, Μπουρατίνο 1997, Bintliff 2002, Chew 2005). Στις επόμενες γενιές, αυτές οι περιβαλλοντικές κρίσεις οδήγησαν ορισμένους

Έλληνες της αρχαιότητας στη δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης (Hughes, 1975).

Ο Πλάτωνας περιέγραψε τη διάβρωση του εδάφους και την ξήρανση των πηγών της Αττικής εξαιτίας της αποψίλωσης των δασών (Hughes, 1975). Οι επικούρειοι φιλόσοφοι αναφέρθηκαν στην εγγενή αξία της φύσης και υποστήριξαν έναν τρόπο ζωής με λίγες απαιτήσεις από το περιβάλλον. Οι σκεπτικιστές επικρίνουν τον ανθρωποκεντρισμό. Οι στωικοί υποστήριξαν τη διαφορά μεταξύ ανθρώπων και ζώων, ωστόσο στην ηθική τους περιλαμβάνεται η συμφιλίωση του ανθρώπου με τη φύση (Westra and Robinson, 1997). Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης προειδοποιούσαν συχνά για τους κινδύνους που προκύπτουν από τον υπερπληθυσμό και ήταν ένθερμοι υποστηρικτές της μη περαιτέρω αύξησης του ανθρώπινου πληθυσμού (Feen, 1996).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει την αρχαία ελληνική σκέψη για ζητήματα που άπτονται στη διατήρηση της πανίδας και στη δραστηριότητα της θήρας. Στη συνέχεια εξετάζεται η δυνατότητα συμβολής της σκέψης αυτής στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του σύγχρονου κυνηγού και στη διαχείριση των θηραμάτων.

Πανίδα και θήρα στην αρχαιότητα

Σύμφωνα με τον Manfredo (2008) ένας τρόπος για να διερευνηθεί η σχέση του ανθρώπου με την άγρια πανίδα εστιάζεται στη χρήση αυτής από τον άνθρωπο. Ένας δεύτερος τρόπος επικεντρώνεται στο πως οι κοινωνίες συμβολίζουν την άγρια πανίδα σε μύθους, δοξασίες, τελετουργίες, κ.λπ.. Η πανίδα και ο άνθρωπος συνδέθηκαν στον αρχαίο ελληνικό κόσμο κυρίως μέσω της θήρας (Lonsdale 1979, Barringer 2001, Καπουσούζ 2009). Η αναγκαιότητα της θήρας για ανεύρεση τροφής περιορίστηκε στη ζωή των Ελλήνων από την αρχαϊκή και την κλασική περίοδο, καθώς είχαν αναπτύξει τη γεωργία και την κτηνοτροφία (Lonsdale 1979, Barringer 2001). Ωστόσο, η θήρα συνέχισε να έχει σημαντικό ρόλο στην αρχαία Ελλάδα, τόσο στην καθημερινότητα όσο και σε πολιτιστικές εκδηλώσεις (Barringer, 2001).

Το σύνολο του ελληνικού κόσμου είχε υψηλή εκτίμηση για τη θήρα. Διαφορετικά δεν θα ήταν κατανοητή η θεική καταγωγή που της αποδόθηκε ή η εκπαιδευτική αξία που της ανατέθηκε από τους αρχαίους, και σίγουρα η θήρα δεν θα αποτελούσε δραστηριότητα ανάδειξης των ανδρών που ασχολούνται με αυτήν (Καπουσούζ, 2009). Το κυνήγι στην Αρχαία Ελλάδα ασκείται ελεύθερα από όλους τους πολίτες, χωρίς εξαίρεση και ανεξάρτητα

από την κοινωνική θέση. Αυτή η «δημοκρατική θήρα» διαφοροποιείται από αυτήν των άλλων πολιτισμών (περσικός, αιγυπτιακός). Εκεί το δικαίωμα θήρας ανήκει συχνά σε λίγους αυλικούς και ευγενείς (Hull 1964, White et al. 1995, Καπουσουός 2009).

Πανίδα και θήρα υπό την αιγίδα της θεάς Άρτεμης

Οι μύθοι και η θρησκεία παρέχουν γνώσεις για τις απόψεις μιας κοινωνίας γύρω από διάφορους τομείς της ζωής (Buxton, 2002). Οι αρχαίοι Έλληνες απέδιδαν στις θεότητες τους χαρακτηριστικά προσωποποιώντας διάφορες δραστηριότητες (Harris and Platzner, 1995). Ο Άρης, ο θεός του πολέμου, παρουσιάζεται ως οξύθυμος, δυνατός, καταστροφικός και παράλογος, γνωρίσματα των διενέξεων και εχθροπραξιών (Buxton, 2002). Η πολιτιστική και συναισθηματική σημασία της θήρας αντιπροσωπεύεται από τη θεότητα Άρτεμη, μία από τις σημαντικότερες θεές του Ολύμπου. Η Άρτεμη είναι προστάτιδα των ζώων αλλά και κυνηγός τους. Οι κυνηγοί τη λατρεύουν με την επίκληση «αγροτέρα» και συνηθίζουν μετά το κυνήγι να της αφιερώνουν ή να κρεμούν στα δέντρα προς τιμή της τα κέρατα των θηραμάτων τους, τους χαυλιόδοντες ή το δέρμα τους (Ley, 2002).

Η Άρτεμη αναγνωρίζεται εύκολα καθώς φοράει κοντό χιτώνα με επίπεδα πέδιλα και φέρει τόξο και βέλη. Συνδέεται με πολλά άγρια ζώα όπως η αρκούδα, ο αγριόχοιρος, το ελάφι, το ζαρκάδι, αλλά και τα κυνηγετικά σκυλιά (Harris and Platzner, 1995). Δεν συνάπτει σχέση με τους άνδρες συνεπώς δεν προσδιορίζεται ως σύζυγος κάποιου θεού, όπως η Ήρα είναι στο Δία, ως ερωμένη, όπως η Αφροδίτη είναι στον Άρη ή ως μητέρα, όπως η Δήμητρα είναι στη Περσεφόνη (Harris and Platzner, 1995).

Αν και πολλοί ισχυρίζονται ότι η Άρτεμη είναι τόσο όμορφη όσο η Αφροδίτη, είναι σημαντικό να γίνει διάκριση μεταξύ των δύο μορφών. Η ομορφιά της Άρτεμης, σε αντιδιαστολή με εκείνη της Αφροδίτης, δεν χρησιμοποιείται προς όφελος των σεξουαλικών σχέσεων και της αναπαραγωγής. Η ομορφιά της δεν αποκαλύπτεται στα μάτια των ανθρώπων και "η θηλυκότητα της Άρτεμης σφραγίζεται από το απαραβίαστο και το αδιαπραγμάτευτο" (Downing, 1981). Αυτό άλλωστε αποδεικνύεται από το μύθο του Ακταίονα.

Ο Ακταίονας είχε τελειώσει μια κουραστική ημέρα κυνηγιού και περιφερόταν στο δάσος. Εκεί είδε την Άρτεμη ενώ έκανε μπάνιο γυμνή. Η Άρτεμη φοβήθηκε ότι ο νεαρός θα επαιρόταν ότι είδε τη θεά γυμνή και, καθώς δεν είχε το τόξο και τα βέλη κοντά της, έριξε νερό πάνω του.

Ξαφνικά, ο Ακταίονας μεταμορφώθηκε σε ελάφι και τρομοκρατήθηκε. Τα σκυλιά του Ακταίονα τον εντόπισαν να τρέχει και δεν τον αναγνώρισαν. Ο Ακταίονας, παρά τις προσπάθειές του, δεν ήταν σε θέση να προσδιορίσει τον εαυτό του στα σκυλιά του. Μετά από μια μεγάλη καταδίωξη, τα κυνηγόσκυλα συνέλαβαν και σκότωσαν τον αφέντη τους (Leeming, 1990). Κρατώντας την αθωότητα της και την παρθενικότητα της λοιπόν, η Άρτεμη γίνεται σύμβολο της αγνότητας της φύσης. Ο μύθος του Ακταίονα μπορεί να θεωρηθεί ως προειδοποίηση ενάντια στην ασέβεια προς την αγνότητα της φύσης και τα όρια που θέτουν οι κανόνες του κυνηγιού.

Η Άρτεμη τιμωρεί κυνηγούς που θηρεύουν ιερά ζώα ή θηρεύουν σε ιερούς τόπους (Leeming, 1990). Χαρακτηριστικό παράδειγμα της αυστηρότητας της θεάς του κυνηγιού πάνω σε θέματα τήρησης των κανόνων είναι ο μύθος του Αγαμέμνονα. Ο Βασιλιάς των Μυκηνών και του Άργους θήρευσε ένα ελάφι της Άρτεμης σε ιερό άλσος και καυχήθηκε για την επιτυχία του. Η Άρτεμη για αντίποινα δεν επιτρέπει των απόπλου των πλοίων για την Τροία καθώς δεν αφήνει ευνοϊκούς ανέμους να πνεύσουν, αναγκάζοντας έτσι τον Αγαμέμνονα να θυσιάσει την κόρη του για να την εξευμενίσει (Leeming, 1990).

Ένας άλλος μύθος περιλαμβάνει δύο αδελφούς γίγαντες με τα ονόματα Ωτος και Εφιάλτης. Οι αδελφοί πρόσβαλαν την Ήρα και την Άρτεμη. Για να τους τιμωρήσει ο Απόλλωνας έστειλε ένα ελάφι μεταξύ των δύο αδελφών όταν κυνηγούσαν. Τα δύο αδέλφια στόχευσαν το ελάφι και έριξαν τα βέλη τους με αποτέλεσμα να χτυπήσουν ο ένας τον άλλο (Grant and Hazel, 1985). Αυτή η ιστορία μπορεί να θεωρηθεί ως μια προειδοποίηση ότι η έλλειψη σεβασμού και υπακοής μπορεί να οδηγήσει σε δυσάρεστες καταστάσεις.

Σύμφωνα με τον Ξενοφώντα (430-354 π.Χ.), δεν πρέπει να θηρεύονται ζώα που είναι πολύ νεαρά, άλλωστε οι Έλληνες τα είχαν αφιερώσει στη θεά Άρτεμη (Hull, 1964). Το γεγονός αυτό αποτελεί απόδειξη ενδιαφέροντος για την προστασία της πανίδας, καθώς αποτρέπει την αλαζονεία στην κάρπωση των θηραμάτων. Υπήρχαν επίσης και ορισμένες ημέρες αφιερωμένες στους θεούς κατά τις οποίες η θήρα ήταν απαγορευμένη. Ακόμα οι πόλεις-κράτη ανακήρυσσαν ιερές περιοχές στις οποίες απαγορευόταν κάθε ανθρώπινη χρήση (Hull 1964, Shipley and Salmon 1996). Ο Anderson (1985) επιπλέον, αναφέρει ότι η παροχή τροφής στα ελάφια ήταν μια πρακτική που εφαρμοζόταν στην αρχαία Ελλάδα.

Οι αρχαίοι Έλληνες έδωσαν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και ιδιότητες στην Άρτεμη (Harris and Platzner 1995, Κυπρίδημος 2003),

αναλύοντας το χαρακτήρα και τις ιδιότητες της, μπορεί ο σύγχρονος ερευνητής να προσεγγίσει τη σημασία που είχε για τους Έλληνες η πανίδα και η θήρα. Ο Πίνακας I συνοψίζει την περιγραφή της Άρτεμης συνδυάζοντάς τη με τα χαρακτηριστικά του κυνηγιού και της άγριας πανίδας.

Δεν είναι τυχαίο ότι ο μεταφυσικός προστάτης του κυνηγιού – η Άρτεμη – ήταν θεά και όχι θεός, καθώς η θηλυκότητα συνδέθηκε με το απρόβλεπτο και το μυστήριο (Burkert 1983, Κυπρίδημος 2003). Η Άρτεμη απεικονίστηκε ως μια νεαρή κοπέλα για να δηλώσει ζωντάνια, σθένος και λαχτάρα για τη φύση και την άγρια ζωή. Ήταν μια όμορφη γυναίκα και, ως εκ τούτου, εκφράζει την έννοια της ομορφιάς της φύσης. Η παρθενία της αντιπροσώπευε το απόμακρο, το ανεξερεύνητο και την αγνότητα της φύσης. Είναι ένοπλη προκειμένου να τιμωρήσει – όπως η φύση – αυτούς που δεν είχαν επίγνωση και δεν σέβονταν τους κανόνες.

Τέλος, η καλή σχέση της θεάς του κυνηγιού με τα θηράματα εμπνέει σεβασμό προς αυτά. Αυτή η σχέση μπορεί να ακούγεται ειρωνική, αλλά δεν είναι. Η Άρτεμη δεν αγαπά τα θηράματα ως φυσικές και θνητές οντότητες, αλλά μάλλον ως πνευματικές οντότητες. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει μια πνευματική σύνδεση μεταξύ των ιδιοτήτων του κυνηγιού και του θηράματος. Η Άρτεμη είναι η προσωποποίηση αυτής της σύνδεσης και αλληλεξάρτησης. Ο άνθρωπος έχοντας την ευθύνη του ανώτερου θηρευτή οφείλει να σέβεται και να τηρεί τους κανόνες, διαφορετικά η τιμωρία – τα βέλη – που θα επιφέρει η ασέβεια του θα είναι δίκαιη και αμείλικτη.

Πίνακας I. Χαρακτήρας και ιδιότητες της θεάς Άρτεμης και η αντιστοιχία τους με τα γνωρίσματα της θήρας και της πανίδας.

Table I. Character and attributes of goddess Artemis and their correspondence with the traits of hunting and wildlife.

Άρτεμη	Θήρα – άγρια πανίδα
Θηλυκή	Μη προβλέψιμη, μυστηριώδη, απόκρυφη, φευγαλέα
Νεαρή γυναίκα	Δηλώνει ζωτικότητα, εύρωστη, ατίθαση
Όμορφη γυναίκα	Ομορφιά της φύσης, ελκυστική και ευχάριστη δραστηριότητα
Παρθένα	Διεξάγεται στη φύση, ανυπότακτη, άγνωστη, απλησίαστη, αγνή
Οπλισμένη	Επικίνδυνη εάν δεν τηρηθούν οι κανόνες, τιμωρία της φύσης
Συντροφιά με τα ζώα	Ενέχει τη φροντίδα και την αγάπη προς τα ζώα

Η θήρα για τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς και καλλιτέχνες

Η δραστηριότητα της θήρας παρουσιάζεται συχνά στη Μινωική και Μυκηναϊκή τέχνη από το 2000 π.Χ., και αργότερα αποτελεί μια εξέχουσα πτυχή της ελληνικής γραμματείας, από την εποχή του Ομήρου, το 800 π.Χ. (White et al. 1995). Αυτή η ενασχόληση με τη θήρα αντικατοπτρίζει το ενδιαφέρον και τον ενθουσιασμό όλων των τάξεων της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας για την άγρια πανίδα και τη θήρα (White et al. 1995). Κείμενα δίνουν σχετικές πληροφορίες.

Ο Ξενοφώντας (430-354 π.Χ.), στο έργο του «*Κυνηγετικός*», αναδεικνύει τη θήρα σε άριστο μέσο διαπαιδαγώγησης των νέων. Θεωρεί τη θήρα απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία ώριμου και ολοκληρωμένου πολίτη. Είναι ωφέλιμη για το άτομο γιατί σκληραγωγεί το σώμα και οξύνει τις αισθήσεις και το πνεύμα, για την κοινωνία γιατί αντιμετωπίζει τα επικίνδυνα ζώα και αυτά που προκαλούν ζημιές στη γεωργία και κτηνοτροφία και για το έθνος γιατί προετοιμάζει τους άντρες σε περίπτωση πόλεμου. Η ιδιαίτερη αξία της θήρας έγκειται στο περιπετειώδες και στην αντιμετώπιση των δυσκολιών. Ο κυνηγός διατηρεί τη δύναμη του και τη νιότη του περισσότερο από τους άλλους ανθρώπους, είναι γενναίος, λιτός και έμπιστος. Ο Ξενοφώντας αναφέρει χαρακτηριστικά: "Προτρέπω τους νέους να μην περιφρονούν τα κυνήγια και την υπόλοιπη εκπαίδευση, γιατί από αυτά γίνονται καλοί στα πολεμικά και στα άλλα ζητήματα, από τα οποία είναι απαραίτητο να προέρχεται σωστή σκέψη, λόγος και πράξη (Hull, 1964).

Ο συσχετισμός της θήρας με τον ηρωισμό καταδεικνύει τον ηρωικό χαρακτήρα της θηρευτικής πράξης και τη δυνατότητά της να εξυψώσει την ανθρώπινη φύση (Barringer, 2001). Σύμφωνα με τον Ξενοφόντα το κυνήγι είναι επικίνδυνο, αλλά και συναρπαστικό. Δεν είναι τυχαίο ότι μυθικοί ήρωες, όπως ο Οδυσσέας, ο Θησέας κ.α., απέκτησαν μεγάλη υπεροχή μαθητεύοντας σχετικά με τη θήρα και την υπόλοιπη παιδεία κοντά στον Κένταυρο Χείρωνα, το δάσκαλο των κυνηγών. Την ίδια εποχή ο Πλάτωνας (428-348 π.Χ.) αποδοκιμάζει στους «*Νόμους*» του κάθε εύκολο και δόλιο τρόπο σύλληψης των ζώων, όπως τα δίχτυα και οι παγίδες. Τέτοιες μέθοδοι δεν συμβάλλουν στην εξάσκηση του σώματος. Πέρα από αυτό, δεν έχουν καμία παιδαγωγική επιρροή στους κυνηγούς, επειδή έτσι δεν εκτιμούν την κυνηγετική τους επιτυχία, ούτε το θήραμα (μόνο η δυσκολία δίνει αξία στο κυνήγι): "...ο νομοθέτης, για τη θέσπιση νόμων για το κυνήγι... θα πρέπει να επαινέσει το κυνήγι με σκοπό την άσκηση των νέων..." (Jowett, 2004).

Μια τρίτη πηγή πληροφοριών είναι το βιβλίο "Όνομαστικών" του Πολυδεύκη, γραμμένο προς το τέλος του 2^{ου} αιώνα μ.Χ.. Πέντε αιώνες μετά τον Ξενοφόντα και τον Πλάτωνα, ο Πολυδεύκης τόνισε εκ νέου ότι οι ψυχικές και σωματικές ικανότητες δοκιμάζονται και ενισχύονται μέσα από τη θήρα. Σύμφωνα με τον Αθήναιο (2^{ος}-3^{ος} αιώνας μ.Χ.), οι Μακεδόνες δεν επέτρεπαν σε ορισμένους άντρες να ξαπλώσουν κατά τη διάρκεια συμποσίου εφόσον δεν είχαν θηρεύσει κάπρο (αρσενικό αγριόχοιρο) χωρίς δίχτυ. Το δίχτυ περιόριζε το ζώο και η θανάτωση του ήταν ευκολότερη και ασφαλέστερη για τον κυνηγό (Gulick, 1969). Στη Σπάρτη τα αγόρια δεν μπορούσαν να συμμετέχουν στο συμπόσιο προς τιμή της Άρτεμης εάν δεν είχαν συμμετάσχει σε κυνηγετικές εξόδους (Barringer, 2001).

Εκτός από τα γραπτά κείμενα, μια δεύτερη πηγή πληροφορήσης είναι τα δημιουργήματα των καλλιτεχνών. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι αρχαίοι Έλληνες κυνηγοί ποτέ δεν απεικονίζονται να θηρεύουν από άρματα, όπως συμβαίνει στην Ανατολή από τους Ασσύριους, Πέρσες και Αιγύπτιους. Οι Έλληνες θηρεύουν ως ιππείς ή συχνότερα πεζοί (Καπουσούζ, 2009). Για τους βασιλείς συνήθως δεν υπάρχει βασιλική συνοδεία κατά το κυνήγι (Barringer 2001, Καπουσούζ 2009).

Συμπεράσματα

Οι αρχαίοι Έλληνες δεν δίνουν έμφαση στην επεξήγηση του νοήματος της θήρας καθώς δεν εντοπίσαμε κάποια ιδιαίτερη προσπάθεια ερμηνείας των πτυχών και των διαστάσεων της. Ίσως επειδή για την αρχαία κοινωνία η θήρα ήταν κάτι το αυτονόητο, το απτό και το κοινό, σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στη σύγχρονη κοινωνία. Συνεπώς στο άρθρο αυτό, η προσπάθεια να αποκαλυφθεί ο τρόπος σκέψης των αρχαίων για την πανίδα και τη θήρα γίνεται έμμεσα από τους μύθους, τη θρησκεία, τη φιλοσοφία και την τέχνη. Αποδεικνύεται ότι οι αρχαίοι Έλληνες τρέφουν ιδιαίτερο σεβασμό και ενθουσιασμό για την άγρια πανίδα και ενδιαφέρονται για τη διατήρηση της κάτι το οποίο το εκφράζουν στο χαρακτήρα της θεότητας Άρτεμης και των περιορισμών θήρας μέσω θρησκευτικών κανονισμών. Συνάμα θεωρούν τη θήρα ως μια ωφέλιμη και αξιέπαινη δραστηριότητα.

Η θήρα βοηθά τους ανθρώπους να βελτιώσουν και να δοκιμάσουν τις σωματικές και τις πνευματικές τους ικανότητες. Τα οφέλη του κυνηγιού συνοδεύουν τους κυνηγούς και στους άλλους τομείς της ζωής τους. Το να διατηρείσαι εύρωστος, να γίνεσαι σοφότερος, πρόθυμος, έμπιστος, ετοιμοπόλεμος και να καλλιεργείς αισθήματα συνεργασίας και αλληλεγγύης

αποτελούν ιδιότητες με τις οποίες ο άνθρωπος μπορεί να επιδιώξει την ελευθερία του. Ως εκ τούτου σκιαγραφείται μια συγκεκριμένη φιλοσοφία, σύμφωνα με την οποία η θήρα είναι σημαντική επειδή αποτελεί μέσο διαπαιδαγώγησης, δοκιμής ικανοτήτων και σύμβολο ελευθερίας.

Διαχειριστικές εφαρμογές

Το πνευματικό αποτέλεσμα της θήρας έχει αναγνωριστεί από τον Ξενοφώντα μέχρι και σύγχρονους διανοούμενους όπως τον Ρούσβελτ, τον Ορτέγκα και τον Λέοπολντ. Το αποτέλεσμα αυτό, όμως, κινδυνεύει συχνά να υποβαθμιστεί από λανθασμένες αντιλήψεις ή από άστοχες ενέργειες των σύγχρονων κυνηγών και των υπεύθυνων για τη διαχείριση της θήρας. Η θήρα, ως αρχέγονη δραστηριότητα, είναι από τις πρώτες που οφείλουν να αντισταθούν στην αλλοτρίωση της σχέσης του ανθρώπου με τη φύση και στην αλόγιστη είσοδο και αδιάκριτη αποδοχή των προτύπων της τεχνολογικής εξέλιξης. Το κυνήγι αλλοτριώνεται και χάνει τα χαρακτηριστικά του και τις θετικές του επιδράσεις στο πρόσωπο του κυνηγού όταν μεταπίπτει σε υπερθήρευση ή λαθροθήρα ή όταν διεξάγεται με τρόπους ή μέσα μη σύμφωνα με τη φιλοσοφία του και την ισχύουσα νομοθεσία.

Οι πρώτοι κυνηγοί δεν είχαν τη δυνατότητα να καρπωθούν πολλά θηράματα. Με την εξέλιξη των μέσων θήρευσης και μεταφοράς, η συνακόλουθη δυνατότητα υπερθήρευσης κατέστη απειλή για τους πληθυσμούς των θηραμάτων. Προέκταση της απειλής αυτής αποτελεί ο σημερινός εγκλωβισμός του κυνηγού στην αφθονία των διαφόρων προϊόντων κυνηγετικών ειδών και στην τεχνολογία που έχει αναπτυχθεί στον τομέα αυτό. Βέβαια, περισσότερα και καλύτερα μέσα θήρευσης αποδίδουν κέρδος στη βιομηχανία και έτσι αυξάνεται η οικονομική αξία της θήρας. Τι γίνεται όμως με την ουσία και το νόημα της θήρας; Τόσο ο ηθικός προσδιορισμός όσο και ο επιστημονικός διαχωρισμός για το πόσα και ποια θα πρέπει να είναι τα μέσα θήρευσης δεν είναι εύκολος (Leopold, 1943). Ο κυνηγός πολλές φορές αδυνατεί να αντιληφθεί ότι το κυνήγι είναι αρχέγονο και αταβιστικό και ότι η αξία του βρίσκεται στην αντίθεση με τη σύγχρονη υπερκαταναλωτική κοινωνία (Σάκος και Μπίρτσας, 2000). Ο «εκσυγχρονισμός» του λοιπόν, ομοιάζει να μεταφέρει τη βιομηχανία στα δάση και τις λίμνες, δηλαδή εκεί όπου δεν έχει θέση (Leopold, 1943). Χαρακτηριστικά παραδείγματα για την Ελλάδα είναι λ.χ. η παράνομη χρήση ηλεκτρονικών ηχομημητικών συσκευών, η παράνομη χρήση

αυτογεμών όπλων ή προβολέων τη νύχτα, η εγκατάλειψη κάθε προσπάθειας αυτοδύναμου προσανατολισμού λόγω της χρήσης δορυφορικών συστημάτων (GPS), η μετακίνηση με τετρακίνητα οχήματα στο πυκνό πλέον δασικό οδικό δίκτυο κ.λπ.. Για τον Πλάτωνα (428-348 π.Χ.) η δυσκολία και ο αγώνας δίνουν αξία στη θήρα, άρα χάνει την αξία της μέσω των διευκολύνσεων της τεχνολογίας.

Ένα άλλο είδος ασύμβατου με την κυνηγετική φιλοσοφία έγκειται στην εμπορευματοποίηση της «κυνηγετικής πληροφορίας». Η γνώση του που βρίσκονται οι καλοί κυνηγότοποι και οι ικανοποιητικοί θηραματικοί πληθυσμοί είναι μια πολύ προσωπική μορφή γνώσης που στηρίζεται στην επίπονη ατομική έρευνα και εμπειρία του κτήτορά της. Όταν η «γνώση» αυτή, πλασάρεται για εμπορικούς λόγους χάνεται ένα από τα πιο βασικά στοιχεία της θηρευτικής τέχνης.

Εκτός από τους κυνηγούς, σε λάθη υποπίπτουν και οι διαχειριστές θήρας. Στην Ελλάδα η πτυχή αυτή έρχεται στο προσκήνιο με τη διαχειριστικά αδικαιολόγητη και ιστορικά ασύμβατη ολοκληρωτική απαγόρευση ορισμένων παραδοσιακών μέσων και τρόπων κυνηγιού. Η ιερακοθηρία και η τοξοθηρία αναπτύχθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν κατ'εξοχήν στην αρχαία Ελλάδα, όπου σήμερα απαγορεύονται χωρίς καμιά αιτιολόγηση, ενώ εφαρμόζονται στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης. Σημειωτέον ότι η θηραματική κάρπωση με τους ιδιαίτερα δύσκολους αυτούς τρόπους θήρας είναι μικρή, ενώ αντίστροφα μεγάλη είναι η εθιμική και αθλητική τους αξία.

Οι διαχειριστές στην προσπάθεια τους για αύξηση των κυνηγετικών ευκαιριών με την απελευθέρωση εκτρεφόμενων θηραμάτων (Sokos et al. 2008) δεν αντιλαμβάνονται ότι: α) Το αλώβητο και το παρθένο της φύσης (συμβολισμένο με τη θεά Άρτεμη) χάνεται, ιδίως όταν απελευθερώνονται ξενικά είδη και υβρίδια. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η απελευθέρωση νησιώτικης πέρδικας στις κρατικές ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας (Σώκος και Μπίρτσας, 2000). β) Η αίσθηση της εξάρτησης και επομένως ο σεβασμός του ανθρώπου για τη φύση χάνεται όταν ο κυνηγότοπος τείνει να χαρακτηριστεί ως «ανίκανος» για αυτοδύναμη παραγωγή θηραμάτων. γ) Η δοκιμασία των ικανοτήτων του κυνηγού δεν λαμβάνει χώρα με την κάρπωση πολυάριθμων «εύκολων θηραμάτων», προϊόντων μαζικών εκτροφών (Σώκος και Μπίρτσας, 2000) και δ) η θήρα παύει να είναι σύμβολο ελευθερίας όταν το θήραμα είναι προϊόν άμεσης οικονομικής συναλλαγής.

Πίνακας II. *Ενέργειες των κυνηγών και των διαχειριστών θήρας οι οποίες έρχονται σε σύγκρουση με τις διαστάσεις της θήρας.*

Table II. *Actions of hunters and hunting managers which are in conflict with the dimensions of hunting.*

Ενέργεια	Διάσταση με την οποία έρχεται σε σύγκρουση
Λαθροθήρα	Διαπαιδαγώγηση
Υπερθήρευση	Διαπαιδαγώγηση
Τεχνολογία στη θήρα	Διαπαιδαγώγηση και δοκιμή ικανοτήτων
Ευρεία διάδοση πληροφοριών για τα θηράματα	Διαπαιδαγώγηση και δοκιμή ικανοτήτων
Απαγόρευση παραδοσιακών μέσων και τρόπων κυνηγιού	Διαπαιδαγώγηση και ελευθερία
Απελευθέρωση εκτρεφόμενων θηραμάτων	Διαπαιδαγώγηση, δοκιμή ικανοτήτων και ελευθερία

Ευχαριστίες

Οι συγγραφείς ευχαριστούν θερμά για τις υποδείξεις τους τον κ. Ευστάθιο Τσαχαλίδη καθηγητή του Δ.Π.Θ. και την κ. Κωνσταντίνα Μαλλιάρου δασοπόνο.

Βιβλιογραφία

- Anderson, J.K. 1985. *Hunting in the ancient world*. University of California, Berkely, California, USA.
- Barringer, J.M. 2001. *The Hunt in Ancient Greece*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, USA.
- Bintliff, J. 2002. Time, process and catastrophism in the study of Mediterranean alluvial history: a review, *World Archaeology*, 33: 417-435.
- Burkert, W. 1983. *Homo Necans: The Anthropology of Ancient Greek Sacrificial Ritual and Myth*. Trans. P. Bing. Berkeley.
- Buxton, R. ed. 2002. *From Myth to Reason? Studies in the Development of Greek Thought*, Oxford.

- Chew, S.C. 2005. From Harappa to Mesopotamia and Egypt to Mycenae: Dark Ages, Political–Economic Declines, and Environmental/Climatic Changes 2200 B.C.–700 B.C. In “*The Historical Evolution of World-Systems*”. Edited by Christopher Chase-Dunn and E.N. Anderson. Published by Palgrave Mac Millan, New York, pp. 52-74.
- Downing, C. 1981. *The Goddess: Mythological Images of the Feminine*. New York: Crossroad Publishing Company, USA.
- Feen, R.H. 1996. Keeping the balance: ancient Greek philosophical concerns with population and environment. *Population and Environment*, 17: 447-458.
- Grant, M. and J. Hazel. 1985. *Gods and Mortals in Classical Mythology*. New York, Dorset Press, USA.
- Gulick, C.B. 1969. *Athineos, 2nd-3rd AD – The deipnosophists*. Loeb Classical library edition, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Harris, S.L. and G. Platzner. 1995. *Classical Mythology: Images and Insights*. Mountain View: Mayfield Publishing Company, California, USA.
- Hughes, D.J. 1975. Ecology in Ancient Greece, *Inquiry*, 18: 115-125.
- Hull, D.B. 1964. *Hounds and Hunting in Ancient Greece*. University of Chicago Press, USA.
- Jowett, B. 2004. *Laws by Plato*. Kessinger Publishing Co.
- Leeming, D.A. 1990. *The World of Myth*. New York: Oxford University Press, USA.
- Leopold, A. 1943. Wildlife in American Culture. *Journal of Wildlife Management*, 7: 1-6.
- Ley, A.X. 2002. Artemis, in: *Brill’s Encyclopaedia of the Ancient World. New Pauly*. том. 2 (Leiden, Boston).
- Lonsdale, S.H. 1979. Attitudes towards animals in Ancient Greece and Rome. *Greece and Rome*, 26: 146-159.
- Manfredo, M.J. 2008. *Who cares about wildlife? Social science concepts for exploring human-wildlife relationships and conservation issues*. Springer, New York.
- Runnels, C.N. 1995. Environmental degradation in ancient Greece. *Scientific Am.*, 272 (3): 96-99.
- Shipley, G. and J. Salmon. 1996. *Human Landscapes in Classical Antiquity*. Environment and Culture, London-New York.

- Sokos, C.K., P.K. Birtsas, and E.P. Tsachalidis. 2008. The aims of galliforms release and choice of techniques. *Wildlife Biology*, 14: 412-422.
- Westra, L. and T.M. Robinson. 1997. *The Greeks and the environment*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield Publishers, USA.
- White, D., K. DeVries, I.B. Romano and Y. Stolyarik. 1995. *The Ancient Greek World*, The Rodney S. Young Gallery. University of Pennsylvania Museum, Philadelphia, USA.
- Καπουσουζ, Μ. 2009. Γλυπτές παραστάσεις κυνηγών και κυνηγιού στην ελληνική τέχνη από τα αρχαϊκά χρόνια έως τα χρόνια των διαδόχων. *Μεταπτυχιακή Διατριβή*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, σελ. 242.
- Κυπρίδημος, Ν. 2003. Άρτεμης: η θεά του κυνηγιού. *Συντονιστές έκδοσης*, Σκορδάς, Κ. και Π. Μπίρτσας. *Κυνηγετική Ομοσπονδία Μακεδονίας και Θράκης*. Παν-Θήρας, Τα Πάντα Περί Θήρας, σελ. 210-213.
- Μπουρατίνος, Α. 1997. *Περιβάλλον και Συνείδηση στην Αρχαία Ελλάδα*. Αρσενίδης. Αθήνα.
- Σώκος, Χ. και Π. Μπίρτσας. 2000. Η αλλοτρίωση της θήρας: η περίπτωση του “put and take” στις Ε.Κ.Π. *Επιστημονική Επετηρίδα της Σχολής Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος Α.Π.Θ. Τιμητικός Τόμος του καθηγητή Δ. Μουλαλή*. Τόμος ΜΓ 43: 383-394.

Attitudes of ancient Greeks on wildlife conservation and hunting

C. Sokos and P. Birtsas

Abstract

Wildlife had an important role in the lives of ancient Greeks and they interested for its protection as it can be seen on the nature of deity Artemis and from hunting restrictions through religious rules. Ancient Greeks considered hunting as a useful and honorable activity for humans and a certain hunting philosophy based on the dimensions of expertise, skill testing and freedom, is outlined. The hunter should try to achieve a combination of the above hunting dimensions and thus to derive greater benefit. Hunting managers should also take into account the above dimensions and through them to consider the correctness of their choices.

Keywords: wildlife management, philosophy, environmental and hunting education, ethics, hunting.